

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตลอดระยะเวลากว่า 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีการพัฒนาประเทศโดยมีกรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นทาง การพัฒนาดังกล่าวนำมาซึ่งความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การลงทุนจากต่างชาติ รวมถึงการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ อย่างเช่น ไฟฟ้า น้ำประปา เส้นทางคมนาคม สนามบิน เชื้อเพลิง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการก่อสร้างอาคาร โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ตลอดจนมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำงานมากขึ้น แต่ในทางตรงกันข้ามความเจริญเติบโตดังกล่าวกลับไม่ได้มีการกระจายไปยังทุกพื้นที่ ทุกคน แต่กลับกระจุกตัวอยู่เฉพาะบางกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพวคนายทุน หรือเฉพาะพื้นที่ ได้แก่ กรุงเทพมหานครและเขตปริมณฑล และที่สำคัญการพัฒนาที่ผ่านมาขาดความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและทางสังคม ซึ่งในส่วนของพัฒนาทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมนั้นได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมอย่างเต็มที่จากรัฐบาล แต่ในส่วนของสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาชาวบ้าน และอาชีพการทำการเกษตรกลับไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดช่องว่างและความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจน คนเมืองกับคนชนบท ทำให้มีปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย อย่างเช่น ปัญหาการขยายผลผลิตทางการเกษตรไม่ได้ราคา ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการทอดทิ้งเด็กและผู้สูงอายุ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ปัญหาแรงงาน เป็นต้น ประกอบกับปี 2540 เกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ของประเทศไทย คนจำนวนมากต้องตกงาน บริษัทต่าง ๆ ปิดตัวเองลงเพราะขาดสภาพคล่องทางการเงิน ยิ่งทำให้ปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ ทั้งปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่ถูกสะสมมากับยิ่งย่ำแย่ลงไปใหญ่

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2544 พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอยู่ ดังนั้นในวันที่คณะรัฐบาลแถลงนโยบายต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 รัฐบาลจึงได้แถลงนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลซึ่งมีด้วยกัน 9 ข้อ คือ (สำนักโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2544, น. 22-23)

1. พักชำระหนี้เกษตรกรรายย่อยเป็นเวลา 3 ปี
2. จัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง แห่งละ 1 ล้านบาท เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในการลงทุน สร้างอาชีพ และรายได้แก่ประชาชน พร้อมทั้งรัฐบาลจะจัดให้มีโครงการ

หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อให้แต่ละชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนา โดยรัฐพร้อมที่จะเข้าช่วยเหลือในด้านความรู้สมัยใหม่ และการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศด้วยระบบร้านค้าเครือข่ายและอินเทอร์เน็ต

3. จัดตั้งธนาคารประชาชน เพื่อกระจายโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินให้กับประชาชนผู้มีรายได้น้อยเพื่อสร้างทางเลือกและลดการพึ่งพาแหล่งเงินกู้ยืมในระบบ

4. จัดตั้งธนาคารวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการเดิมและเพิ่มจำนวนผู้ประกอบการใหม่อย่างเป็นระบบ

5. จัดตั้งบรรษัทกลางในการบริหารสินทรัพย์ เพื่อดำเนินการให้หนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ออกจากระบบธนาคารพาณิชย์โดยเร็ว เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่สถาบันการเงินในการปล่อยสินเชื่อให้กับภาคการผลิตและบริการ

6. พัฒนารัฐวิสาหกิจให้เป็นองค์กรหลักในการกอบกู้เศรษฐกิจ และสร้างรายได้ให้กับประเทศ

7. สร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โดยเสียค่าใช้จ่าย 30 บาทต่อครั้ง และสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐานอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน

8. เร่งรัดการจัดตั้งสถานบำบัดผู้ติดยาเสพติด ควบคุมไปกับการปราบปรามและการป้องกัน

9. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามคอร์รัปชัน

จากนโยบายเร่งด่วนทั้ง 9 ข้อ ของรัฐบาลที่กล่าวมานั้น โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ก็เป็นหนึ่งในโครงการเร่งด่วนของรัฐบาลด้วยเช่นกัน ซึ่งโครงการนี้ต้องการสร้างงาน สร้างรายได้ และความเจริญแก่ชุมชนท้องถิ่น บนหลักการพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ (คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ แห่งชาติ, 2547ก, น. 4)

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (Local Link Global Reaches)

2. พึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-Reliance-Creativity)

3. การสร้างทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development)

ในส่วนของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ รัฐบาลได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้ (คณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ แห่งชาติ, 2547ค, น. 9)

1. สร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชน

2. สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ให้สามารถคิดเองทำเองในการพัฒนาท้องถิ่น

3. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

5. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยสอดคล้องกับ

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวนโยบายนี้ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการระดมความคิด ร่วมแรง ร่วมใจ ในการนำเอาความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดจนวัตถุดิบของตนเอง มาพัฒนา สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ภายใต้ชื่อของชุมชนตนเอง และในส่วนของรัฐบาลจะเป็นผู้ที่ช่วยเหลือนำ สินค้าจากชุมชนไปสู่ตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศด้วยระบบร้านค้าเครือข่ายและอินเทอร์เน็ต ดังนั้นโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ มิใช่เพียงแต่เพิ่มรายได้แก่ชาวบ้านและชุมชนเท่านั้น แต่เป็นการพัฒนาชุมชน ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชน โดยที่ ชุมชนเป็นผู้คิด ผู้ผลิต และเป็นผู้ที่ได้รับผลการพัฒนาโดยตรง นอกจากนี้ยังเป็นการฟื้นฟูสังคม การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกประการหนึ่งด้วย

สำหรับโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการที่เร่งด่วนของรัฐบาล เพราะ ฉะนั้นเพื่อให้โครงการดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทางรัฐบาลจึงได้จัดสรร งบประมาณ ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1

สถิติการจัดสรรงบประมาณของรัฐบาล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546-2549

ปี	งบประมาณที่ได้รับการจัดสรร
2546	800,000,000
2547	1,500,000,000
2548	1,000,000,000
2549	1,000,000,000

ที่มา: วารสารกรมการพัฒนาชุมชน 44 (กันยายน 2548):19.

อย่างไรก็ตาม ผลจากการที่รัฐบาลส่งเสริมและสนับสนุนโครงการนี้อย่างจริงจัง จึงทำให้ ยอดจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2

สถิติยอดจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2548

ปี	เป้าหมาย (ล้านบาท)	ผลจำหน่าย (ล้านบาท)
2545	10,000	16,700
2546	20,000	33,200
2547	40,000	46,267
2548	46,000	55,104
รวม	116,000	151,280

ข้อมูล ณ วันที่ 1 ธันวาคม 2548

ที่มา: วารสารกรมการพัฒนาชุมชน 45 (มกราคม 2549):63.

ในส่วนของช่องทางการจำหน่ายสินค้า เพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถซื้อสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ได้สะดวก ดังนั้นจึงได้มีการจัดช่องทางการจำหน่ายสินค้าไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ดังตารางที่ 1.3

ตารางที่ 1.3

สถานที่จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

สถานที่	จำนวน (แห่ง)
ศูนย์สาธิตการตลาด	3,036
สถานีบริการน้ำมัน	1,002
ห้างสรรพสินค้า	626
ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์	1,210
ร้านค้าชุมชน	2,714
ร้านค้าทั่วไป	6,314
สถานที่ท่องเที่ยว โรงแรม	5,755
รวม	20,657

ที่มา: วารสารกรมการพัฒนาชุมชน 44 (กันยายน 2548):20.

นอกจากนี้ในส่วนของผู้ผลิต รัฐบาลได้เปิดโอกาสให้ชุมชนและผู้ประกอบการ SMEs มาลงทะเบียนผู้ผลิตไว้ ซึ่งในปี 2547 นั้นได้มีผู้มาลงทะเบียน ดังตารางที่ 1.4

ตารางที่ 1.4

สถิติชุมชนและผู้ประกอบการ SMEs ที่มาลงทะเบียนผู้ผลิต

กับหน่วยงานราชการ

ประเภทผู้ผลิต/ผู้ประกอบการ	จำนวน (ราย)
ผู้ผลิตชุมชน	24,767
ผู้ประกอบการ SMEs	10,412
รวม	35,179

ที่มา: วารสารกรมการพัฒนาชุมชน 44 (กันยายน 2548):20-21.

จากจำนวนผู้ผลิตทั้งในส่วนของชุมชนและผู้ประกอบการ SMEs ที่มาลงทะเบียนทั้งสิ้น ในปี 2547 นั้น สามารถแยกเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. อาหาร	จำนวน 9,743 ราย
2. เครื่องดื่ม	จำนวน 2,540 ราย
3. ผ้าและเครื่องแต่งกาย	จำนวน 8,538 ราย
4. ของใช้และของประดับตกแต่ง	จำนวน 9,208 ราย
5. ศิลปะประดิษฐ์และของที่ระลึก	จำนวน 2,954 ราย
6. สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร	จำนวน 2,196 ราย
รวม	35,179 ราย

เนื่องจากโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการเร่งด่วนของรัฐบาล และให้ความสำคัญกับชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองและสร้างรายได้ด้วยการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองเป็นหลัก ซึ่งโครงการนี้นับว่าเป็นมิติใหม่ของการพัฒนาชนบทของไทยที่ให้ชุมชนระดับรากหญ้าเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง โดยให้ชุมชนท้องถิ่นร่วมกันคิด ร่วมกันผลิต โดยที่รัฐจะเป็นผู้ช่วยเหลือในการหาตลาดและนำสินค้าจากชุมชนมาสู่ตลาด ซึ่งแตกต่างจากเมื่อก่อนที่รัฐจะเป็นผู้กำหนดว่าปีนี้จะพัฒนาด้านใด และอย่างไร โดยที่ไม่ได้ถามความพร้อม ความต้องการของชาวบ้าน ส่งผลให้หลาย ๆ โครงการของรัฐบาลไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการที่ได้เริ่มดำเนินการได้ไม่นาน แต่ได้รับความสนใจและการตอบรับจากประชาชนอย่างมาก ทั้งจากสถิติยอดขายสินค้าที่เพิ่มขึ้นกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ จากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เกี่ยวกับโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี 2547 ผลการศึกษาพบว่า ในทุกภาคโดยรวมมีประชาชนใช้หรือบริโภคสินค้า OTOP ร้อยละ 56.9 ในส่วนของกลุ่มผู้ใช้หรือบริโภคสินค้า ร้อยละ 35.4 ระบุว่ามีการใช้เพิ่มขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่รัฐบาลจะจัดให้มีโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ในส่วนของคุณภาพสินค้า ประชาชนในทุกภาคส่วนใหญ่ ร้อยละ 70 ระบุว่าสินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน และในส่วนของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นสินค้า ผลการศึกษาพบว่า ร้อยละ 50 มีการนำภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้า ซึ่งสอดคล้องกับ ธนิกานต์ ศักดาพร (2546, น. บทคัดย่อ) ที่ศึกษาสัมฤทธิ์ผลของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของกรุงเทพมหานคร ปี 2546 ผลการศึกษาพบว่า โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ในของส่วนสัมฤทธิ์ผลด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า ร้อยละ 70 เกิดขึ้นจากการนำผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาสูง และเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการคิดขึ้นมาใหม่แต่ยังคงใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเป็นส่วนประกอบหลัก ในส่วนความสัมฤทธิ์ผลด้านการสร้างงานและรายได้แก่ชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีการสร้างงาน ร้อยละ 65.4

จากความสำเร็จทั้งด้านจำนวนผู้บริโภค หรือความสำเร็จทางการสร้างงาน สร้างรายได้ และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์แล้ว การมีส่วนร่วมของชุมชนก็มีความสำคัญด้วยเช่นเดียวกัน การที่ผลิตภัณฑ์ของชุมชนชิ้นหนึ่ง ๆ นั้น จะสามารถผลิตเป็นสินค้าได้สำเร็จจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สนใจร่วมกัน มีเป้าหมายร่วมกัน และต้องการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงต้องเริ่มตั้งแต่คิดโครงการ/กิจกรรม วางแผน ตัดสินใจดำเนินการ ระดมทรัพยากร ติดตามประเมินผล (สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547, น. 113) และโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นโครงการที่ทำให้ประชาชน ชุมชนท้องถิ่นหันหน้ามาหากัน มาปรึกษาหารือกันถึงศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนทรัพยากร วัตถุดิบ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง เพื่อที่จะผลิตสินค้าในนามของหมู่บ้าน ตำบล อำเภอหรือจังหวัดของตนเอง ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะทำให้โครงการนี้บรรลุผลได้ นอกจากนี้ยังทำให้สภาพของวิถีชีวิตของชาวบ้าน ชุมชนท้องถิ่นของไทย กลับมามีความสัมพันธ์อันดีเหมือนแต่ก่อน มีการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่การที่จะสามารถผลิตสินค้าของท้องถิ่นตนเองได้นั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องในการคิดค้นและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จึงต้องอุทิศพลังกาย ความคิดสร้างสรรค์ และความปรารถนา ที่จะใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นมาสร้างงาน สร้างรายได้แก่ชาวบ้านในท้องถิ่นตนเอง

ดังนั้น ภายใต้การนำของ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งมี สโลแกนที่ว่า “คิดใหม่ ทำใหม่” นั้น จึงทำให้การบริหารประเทศของรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร มีโครงการใหม่ ๆ ถูกกำหนดขึ้นมามากมาย รวมทั้งโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เป็นหนึ่งในโครงการใหม่ที่เกิดขึ้นใหม่ และนอกจากนี้โครงการนี้ยังเป็นการคิดใหม่ ทำใหม่ ด้วยเช่นเดียวกันกับสโลแกนที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงทำให้โครงการนี้น่าสนใจศึกษา และยังเป็นโครงการที่ได้รับคำกล่าวชานจากประชาชนคนไทยทั่วประเทศ ตลอดจนจนเป็นการพลิกฟื้นคืนชีวิตวิถีชุมชนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ได้แต่เดิมได้ถูกละเลยมานานให้ได้กลับมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมและลงตัว

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

จากคำกล่าวของ พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ที่กล่าวว่า “คิดใหม่ ทำใหม่” จึงทำให้รัฐบาลเกิดนโยบาย / โครงการใหม่ ๆ มากมาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ก็เป็นหนึ่งในโครงการที่เกิดขึ้นใหม่เช่นเดียวกัน เป็นโครงการที่ต้องการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถยืนได้ด้วยตนเอง โดยที่อาศัยวัตถุดิบ ทรัพยากรในท้องถิ่น ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมาพัฒนาเป็นสินค้า เพื่อสร้างรายได้ สร้างงานในท้องถิ่น ซึ่งในความคิดของผู้ศึกษาคิดว่า เป็นโครงการที่แปลกใหม่และเป็นการทวนกระแสของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา เพราะตลอดเวลาประเทศไทยต้องการที่จะเป็นประเทศอุตสาหกรรม จึงพยายามทุกวิถีทางที่จะให้มีต่างชาติมาลงทุนในประเทศ โดยที่ละเลยและไม่สนใจชาวบ้าน ชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ เท่าที่ควร แต่เมื่อมีโครงการนี้เกิดขึ้น ประชาชนต่างตื่นตัวและให้ความสนใจโครงการนี้อย่างมากมาย ประกอบกับยอดจำหน่ายของสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผ่านมายอดจำหน่ายที่สูงเพิ่มขึ้นทุกปีดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจโครงการนี้ หลังจากนั้นจึงได้เริ่มศึกษาค้นคว้า ทั้งจากหนังสือ วารสาร วิทยานิพนธ์ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เพื่อที่จะได้ทำความเข้าใจโครงการนี้ให้มากขึ้น

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงมีความประสงค์ที่จะเลือกผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยที่เป็นประชาชนจริง ๆ ที่รวมตัวกันสร้างสรรค์พัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ที่กล่าวว่า เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ให้สามารถคิดเองทำเองในการพัฒนาท้องถิ่น ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพราะฉะนั้น ผู้ศึกษาจึงได้เลือกกลุ่มเกษตรกรปลูกผักแบบปลอดสารพิษ ในเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งกลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่ประชาชนจริง ๆ ได้รวมตัวจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา

กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ ตั้งอยู่ในเขตชานเมืองของกรุงเทพมหานคร ซึ่งแต่แรกเริ่มเดิมทีนั้นประชาชนส่วนใหญ่ในเขตชานเมือง กรุงเทพมหานคร มีการประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นอาชีพหลักอยู่ก่อนแล้ว แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไปอาชีพการทำเกษตรได้ลดน้อยถอยลงไป แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีประชาชนจำนวนหนึ่งที่ยังคงยึดถือการทำเกษตรไม่เปลี่ยนแปลง นั่นคือกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักปลอดสารพิษ ซึ่งในขณะนั้นประชาชนที่ปลูกผักมีการใช้สารเคมีในการดูแลผลผลิตที่ปลูก จึงทำให้ต้องเสียเงินจำนวนมากในการซื้อปุ๋ยและสารเคมีต่าง ๆ และเมื่อส่งขายให้กับแม่ค้าคนกลางกลับถูกกดราคาผลผลิตของเกษตรกร จึงทำให้ประชาชนที่ปลูกผักได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2543 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการเกษตรแบบพอเพียง ซึ่งชาวบ้านสนใจจึงหันมาปฏิบัติตามแต่ยังไม่เป็นรูปธรรม หลังจากนั้นปี พ.ศ. 2544 เจ้าหน้าที่เกษตรกรุงเทพมหานคร ได้มีโครงการเกี่ยวกับถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรผักในพระราชดำริ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้เกษตรกรเกิดความรู้ และทักษะในการผลิตพืชผักที่มีคุณภาพ ตั้งแต่ก่อนปลูกจนถึงการเก็บเกี่ยวได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัยจากสารพิษ รวมทั้งดูแลปัญหาพร้อมกับแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับการทำปุ๋ยหมักไว้ใช้เองแก่ชาวบ้าน ตลอดจนสาธิตการปลูกผักโดยใช้ปุ๋ยหมักจากธรรมชาติ จุดนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการที่ประชาชนได้รวมตัวและเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการทำการเกษตรโดยใช้วิถีธรรมชาติ หลังจากนั้นประชาชนได้นำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติตามแล้วเกิดประโยชน์ คือ เป็นการลดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมี และคุณภาพของดินไม่เสีย แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังส่งผักขายให้กับแม่ค้าปากคลองตลาดเป็นหลัก ซึ่งแม่ค้าได้กดราคาผลผลิตจึงทำให้ขายผักแล้วไม่คุ้มกับการลงทุน

พ.ศ. 2545 คุณพรพรรณ (นามสมมติ) ซึ่งได้มีการปลูกผักปลอดสารพิษอยู่แล้ว จึงได้มาพูดคุย ชักชวนกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกผักในเขตพื้นที่เดียวกันและเคยได้รับการอบรมร่วมกันในการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ ให้มารวมตัวตั้งกลุ่มกันขึ้น และจากการชักชวนทำให้มีประชาชนสนใจที่จะเข้าร่วมกลุ่มจำนวน 17 คน และในปี พ.ศ. 2547 ทางกลุ่มฯ ได้ตัดสินใจส่งผักปลอดสารพิษเข้าประกวดโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลปรากฏว่ากลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษได้รับการคัดสรรเป็นสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี 2547 (ระดับ 5 ดาว)

ที่สำคัญเกษตรกรกลุ่มนี้อยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองที่มีความเจริญสูงทุก ๆ ด้าน มีตึกสูงระฟ้ามากมาย มีการจราจรที่คับคั่ง และมีประชาชนที่อยู่กันอย่างหนาแน่น แต่กลับมีกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษที่ยังคงยึดอาชีพการปลูกผักมาตลอดไม่ว่ากาลเวลาจะเปลี่ยนแปลงไปมากเพียงใด ที่สำคัญทางกลุ่มพยายามที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกจากการใช้สารเคมีมาเป็นการปลูกผักแบบปลอดภัยจากสารพิษด้วย จึงทำให้เกษตรกรกลุ่มนี้

นำสนใจศึกษาถึงการมีส่วนร่วมในการร่วมมือ ร่วมใจ ในการปรับเปลี่ยนการปลูกแบบปลอดสารพิษ และนอกจากนี้ทางกลุ่มยังได้ให้ความสนใจในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของรัฐบาลด้วย จึงมีการส่งผักของกลุ่มตนเองเข้าร่วมการคัดสรรโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในครั้งนี้ จนสามารถได้รับรางวัลระดับ 5 ดาว และในส่วนตัวผู้ศึกษา เมื่อได้ลงไปสัมผัสกับกลุ่มเกษตรกรปลูก ผักปลอดสารพิษสมาชิกแล้ว ผู้ศึกษาได้รับความร่วมมือและเต็มใจที่จะให้ผู้ศึกษาลงไปศึกษาใน ครั้งนี้ โดยเฉพาะประธานกลุ่มได้ให้ความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลของกลุ่มอย่างไม่ปิดบังและยังชวน ผู้ศึกษาไปดูการทำงานปลูกผักของกลุ่มสมาชิกด้วย ตลอดจนลองให้ผู้ศึกษาการไปร่วมเก็บผักกับ สมาชิกกลุ่ม ซึ่งผู้ศึกษาได้ลงมือทำจริง ๆ กับกลุ่มสมาชิก นอกจากนี้สมาชิกของกลุ่มยังให้ความ เป็นกันเองกับผู้ศึกษา รวมทั้งได้ให้ความรู้ มีการอธิบายเกี่ยวกับผักแต่ละชนิดและวิธีการดูแลผักแต่ละ ชนิดด้วย จึงทำให้ผู้ศึกษาประทับใจมาก

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจเลือกกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ ในเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งถ้าพิจารณาจากระยะ เวลาที่ชาวบ้านมีการเปลี่ยนมาปลูกผักแบบปลอดสารพิษ ซึ่งถือว่าใช้ระยะเวลาที่ไม่นาน (ประมาณปี 2544-2547) แต่เพราะเหตุผลใดจึงทำให้ชาวบ้านประสบความสำเร็จในการปลูกผักแบบ ปลอดสารพิษ รวมทั้งเมื่อส่งผลผลิตเข้าร่วมโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ก็ได้รับการคัดสรร เป็นสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี 2547 (ระดับ 5 ดาว) ด้วยเช่นกัน โดยการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกตั้งแต่เริ่มกลุ่ม ดำเนินการ จนกระทั่งได้ รับการคัดสรรเป็นสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี 2547 รวมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรค ของกลุ่ม

วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ ในเขต ชานเมืองกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่เริ่มรวมกลุ่ม การวางแผนและการดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ จากการดำเนินงานของกลุ่ม การประเมินผลของกลุ่ม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในโครงการหนึ่ง ตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่ม จนกระทั่งกลุ่มได้รับการคัดสรรเป็นสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี 2547 (ระดับ 5 ดาว)

2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ของกลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ ในเขตชานเมือง กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตที่ใช้ในการศึกษา

1. ขอบเขตของประชากร ครอบคลุมสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปลูกผักแห่งหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยเกษตรกรย่อยจาก 3 แขวง
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา หมายถึง การศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรปลูกผักตั้งแต่เริ่มกลุ่ม การดำเนินการ การประเมินผล ปัญหาอุปสรรค และการเข้าร่วมการคัดสรรหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จนได้รับเป็นผลิตภัณฑ์สินค้า ระดับ 5 ดาว ปี 2547
3. ขอบเขตด้านภูมิศาสตร์ หมายถึง การศึกษาในเขตพื้นที่ที่มีการปลูกผักของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งตั้งอยู่ในเขตชานเมืองของกรุงเทพมหานคร

นิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ หมายถึง โครงการที่เกิดขึ้น ภายใต้รัฐบาล พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นโครงการที่สร้างงาน สร้างรายได้ โดยให้ชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการคิด ร่วมกันผลิตสินค้าของท้องถิ่นตนเอง ด้วยการใช้วัตถุดิบและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองเป็นหลัก

ชุมชน หมายถึง กลุ่มเกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษ ในเขตชานเมืองกรุงเทพมหานคร กระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนร่วมกันคิด ร่วมกันพัฒนาก่อตั้งกลุ่ม ร่วมกันดำเนินการปลูกผักแบบปลอดสารพิษ

ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี หมายถึง สถานที่ที่เจ้าหน้าที่เกษตรและเจ้าหน้าที่สำนักงานเขต ได้จัดประชุม ถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษา และความช่วยเหลือแก่เกษตรกรในพื้นที่

สินค้าระดับ 5 ดาว (OTOP 5 ดาว) หมายถึง สินค้าที่ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการ โดยมีการพิจารณาด้านการผลิตและความเข้มแข็งของชุมชน ด้านตัวผลิตภัณฑ์ และด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่จะได้รับการคัดสรรต้องได้คะแนนเกิน 90 คะแนนขึ้นไป ถึงจะได้รับการคัดสรรเป็นสินค้าระดับ 5 ดาว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ได้ทราบและเข้าใจถึงกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มกลุ่ม การดำเนินงานในการปลูกผักปลอดภัยจากสารพิษ การประเมินผลของกลุ่ม จนกระทั่งได้รับการคัดสรรเป็นสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์
2. ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหา อุปสรรค ของกลุ่มเกษตรกรปลูกผัก
3. ข้อมูลนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนานโยบายหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ต่อไป